

випещений, дбайливо доглянутий) і повсякчас опоетизовуваний. Постійно звучить осанна, гімн хаті.

Отже, українська хата – уславлений митцем зразок і еталон національної звичаєвості, національного устрою буття.

Висновки.

Образ-символ **хата** у поезії В. Голобородька мислиться як макросвіт (всесвіт) і як мікросвіт (простір особистісного «я»); як центр (вісь етнобуття), як життєвий етноуклад. Знак-символ **хата** у поетичній інтерпретації В. Голобородька багатозначний. Актуалізованими у семантичній структурі слова-образу **хата** є семи «родина, рід», «батьки», «батьківщина», «національне буття» та ін.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Голобородько В. Повне зібрання віршів // Василь Голобородько // tisk.org.ua/?p=8440
2. Дзюба І. Літературні портрети. Продовження : есеїст. розвідки / Іван Дзюба. – К.: Укр. письменник, 2015. –796 с.
3. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
4. Словник української мови: в 11 т. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.

REFERENCES

1. Goloborodko V. Povne zibranna virshiv [Complete collection of poems]// tisk.org.ua/?p=8440
2. Dzyuba I. (2015) Literaturni portrety. Prodovzhennya : eseyist. rozvidky [Literary portraits. Continuation: essayist. Intelligence]. Kyiv : Ukrayins'kyu pys'mennyk,
3. Zhayvoronok V. (2006) Znaky ukrayinskoyi etnokul'tury: Slovnyk-dovidnyk [Symbols of Ukrainian Ethnoculture: Dictionary – Reference]. Kyiv .Dovira.
4. Slovnyk ukrayins'koyi movy: v 11 t. (1970 - 1980) [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes] Kyiv: Naukova dumka.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Беценко – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка.

Наукові інтереси: мова художньої творчості, аналіз художнього твору.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Tetyana Betsenko – Doctor of Philology, Professor, Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko.

Scientific interests: language of artistic creation, analysis of artistic work.

УДК 811.111.373

ТЕКСТ У ПАРАДИГМІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Ніна ІЩЕНКО(Київ, Україна)

e-mail: do_study@ukr.net

ІЩЕНКО Ніна. ТЕКСТ У ПАРАДИГМІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ(КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті визначаються підходи до дослідження тексту: структурний, семантико-синтаксичний, прагматичний, функційний, комунікативний, системний та культурологічний. У статті з'ясовуються також категорії тексту: інформативність, зв'язність, смислова цілісність, інтертекстуальність, членованість, модальність тощо. Отже, вивчення реального тексту у сукупності всіх категорій дає можливість проаналізувати його структуру і функції в динамічному процесі.

Ключові слова: текст, підходи до вивчення тексту, категорії тексту, аналіз структури та функцій тексту.

ISHCHENKO Nina. TEXT IN PARADIGMA OF LINGUISTIC INVESTIGATIONS (COMMUNIKATIV-PRAGMATIC ASPECT)

This article defines the existing approaches to investigation of the text: structural, semantic-syntactic, pragmatic, functional, communicative, cultural. In the article the following categories of the text are examined: informativity, connection, sense integrity, intertextuality, modality. Text is considered to be one of the most complex linguistic units, in which all language levels are introduced in real functioning – phonetics, morphology, syntax and others. This explains why at present there is no unified widely acknowledged adequate definition for such complex, non-homogenous notion of the text in modern linguistics. Hence, the study of the real text in real communication enables us to analyze its structure and functions in the dynamic process of the communicative act. The study of the text in the pragmatic context is aimed at demonstrating primarily whose interests or the interests of what social group the text is designated for. It may also facilitate the research of how signs verbally impact people, how human behavior can be managed verbally as well. The article defines the text as integration of all language levels, the totality of structural, semantic and stylistical

characteristics, subordinated to pragmatics, such logical-semantic orientation, which by the choice of language means keynotes particular actions or the choice of interlocutors' behavior.

Key words: text, approaches to the text study, categories of the text, analyses of structure and functions of the text.

У сучасній лінгвістиці текст набув статусу повноправного об'єкту лінгвістичного дослідження поряд з традиційними мовними одиницями. Дослідження тексту здавна привертало увагу лінгвістів як особливого об'єкту вивчення. Інтерес до дослідження тексту є не випадковий та викликаний теоретичним розвитком лінгвістики й закономірним включенням тексту в багатоярусну систему лінгвістичних одиниць: фонема, морфема, слово, словосполучення, речення, логіко-синтаксична єдність, текст. Практичні потреби також визначають загальні принципи структурної організації текстів та правила їх ефективної побудови. Слід відзначити і вплив комп'ютеризації, який стимулює пошук оптимальних структур текстів та лінгвістичних принципів їх автоматизованої підготовки та переробки.

Предметом цієї розвідки є розкриття комунікативно-прагматичного аспекту дослідження тексту в лінгвістичному просторі.

Текст як суто лінгвістичний феномен, а не предмет риторики, поезики, літературознавства ліг в основу мовознавчих досліджень в 50 р.р. ХХ століття, коли були опубліковані роботи Л. А.Булаховського, Н.С. Поспелова та деяких інших дослідників, які почали вивчати не окремі речення, а значно більші одиниці мови. І сьогодні текст як предмет лінгвістичних досліджень розглядаються провідними мовознавцями (І.Р. Гальперін, Н.С. Волгіна, В.В. Костомаров, та ін.) з різних сторін, а саме як теорія тексту, лінгвістика тексту, стилістика тексту.

Коло проблем, що розробляються лінгвістикою тексту надзвичайно широке (виділення одиниць і структур на рівні тексту, виявлення закономірностей текстотворення, породження та сприйняття тексту і т.д.), висунуті концепції різноманітні у багатьох відношеннях, у тому числі і щодо дослідницьких підходів, стали основними напрямками в дослідженнях тексту. Текст – це складне цілісне мовне явище, що створене та функціонує за певними законами. Дослідники лінгвістики тексту вивчають дане явище різними шляхами, що зумовлено складністю самого об'єкту. Оскільки текст є багатоаспектним явищем, він як об'єкт дослідження знаходиться в центрі перетину інтересів таких наукових дисциплін як семіотика, герменевтика, риторика, прагматика, текстологія, психолінгвістика, лінгвостилістика і т.д., і, отже, отримує різні трактування як з суто лінгвістичних позицій, так і з позицій психологічних, соціологічних, філософських. Це призвело до багатозначності розуміння та вивчення поняття "текст", варіативності його інтерпретації. Текст є однією з найскладніших лінгвістичних одиниць, в якій в реальному функціонуванні представлені елементи усіх рівнів мови – фонетики, морфології, синтаксису та інших. Тому єдиного загальноновизнаного та адекватного визначення для такого складного, неоднорідного поняття, яким є текст, сучасна лінгвістика не має. Тому саме у вирішенні даної проблеми полягає **мета нашого дослідження.**

На наш погляд, перш ніж вибрати той чи інший напрямок дослідження тексту, необхідно усвідомити, що є текст, прояснити його сутність. Однак, дуже важко сформулювати дефініцію тексту, так як він – явище багатовимірне і прикордонне, що знаходиться на стику різних дисциплін. Ймовірно, тому текст по-різному розуміється і по-різному визначається його дослідниками. І. Гальперін вважає, що текст – це витвір творчого процесу мовлення, який є завершеним, літературно опрацьованим твором, що складається з назви (заголовку) та ряду особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, що має певну цілеспрямованість та прагматичну орієнтованість [2, с. 18].

Текст розглядають як одиницю мови, що лежить в основі окремих конкретних текстів як динамічну одиницю вищого порядку, що володіє ознаками зв'язності та цілісності – в інформаційному, структурному та комунікативному плані [2], як цілісне в структурному та функціональному відношенні утворення як зв'язну послідовність, закінчену та правильно оформлену як мовний об'єкт (знак), який має специфічну структуру та забезпечує виконання комунікативної функції відповідно до задуму автора [7]. Окрім того, текст визначають як певну кількість впорядкованих речень, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного

та логічного зв'язку [14, с. 14], як своєрідну копію, відбиток, модель дійсності, пропущену через свідомість суб'єкта відповідно до цілей діяльності, і як деяку проекцію індивідуальної мовної системи, яка корегується умовами певної комунікативної ситуації [6, с. 35].

На сьогоднішній час існує величезна кількість підходів до вивчення тексту, розгляд яких потребує нашої уваги, щоб зрозуміти, який з них є пріоритетним для нас:

- *структурний*, тобто текст має певну структуру, що передбачає наявність супідрядних та взаємообумовлених частин;

- *семантико-синтаксичний* – текст розглядається як складне синтаксичне ціле з замкненою синтаксичною структурою, групою речень синтаксично об'єднаних різними засобами та способами двочленних та одночленних речень;

- при *функціональному* підході особлива увага приділяється функціонуванню тексту в певній сфері спілкування, текст розглядається як семантичний простір реалізації мовних одиниць;

- *системний* – сучасна лінгвістика прагне пояснити властивості складових частин (слів, речень, надфразових єдностей), виходячи з тексту як функціонального цілого;

- під *когнітивним* аспектом мають на увазі як процес розумової роботи над текстом, так і результат цієї роботи. Даний підхід реалізується через семантичний аналіз конкретного мовного твору, через декодування концептуального простору тексту;

- *психолінгвістичний* – текст розглядається як єдність задуму та семантики, що його втілює;

- *прагматичний* аспект тексту акцентує ефективність мовного твору, його вплив на читача;

- *комунікативний* – на перший план у вивченні тексту висуваються його комунікативні характеристики: цілеспрямованість (текст як комунікативно-орієнтований твір), адресатність (орієнтування на певного читача), інтенціональність (реалізація авторського задуму);

- *літературознавчий (постмодерністський)* – будь-який вербальний текст є складовою частиною корпусу усіх існуючих текстів, тобто літератури, яка, в свою чергу, є елементом культури людства;

- *культурологічний* спрямований на висвітлення особливостей менталітету народу, відображених у мові, прецедентних текстах, концептосфери, культурних концептах;

- *інформаційно-функціональний* зосереджений не стільки на організації тексту, скільки на його головному призначенні – передачі основної інформації.

Дослідження тексту, що були здійснені вченими з різних позицій і присвячені розгляду як тексту в цілому, так й окремих його категорій та закономірностей функціонування в процесі комунікації внесли цінний внесок у вивчення тексту і, тим не менш, до теперішнього часу існують різні трактування лінгвістичної теорії тексту. Немає єдності думок щодо критеріїв виділення текстових категорій, їх кількості та способів систематизації. Категорії по-різному розуміються їх авторами, відображають різні властивості тексту та неоднакове розуміння самого об'єкта вивчення. Більшість вчених основними текстовими категоріями, що складають власне визначення тексту, визначають:

✓ *Інформативність* – текст несе конкретну інформацію (змістовно-фактуальну, змістовно-концептуальну, змістовно-підтекстову);

✓ *Зв'язність* виявляється у поєднанні окремих мовних одиниць у тексті та сполучуваності окремих структурних блоків тексту;

✓ *Смислова цілісність* полягає в єдності теми – мікротеми, макротеми, теми усього мовного твору;

✓ *Членованість* виражена у різних способах поділу тексту: графічний, композиційно-змістовий, комунікативний;

✓ *Референційність* ґрунтується на співвідношенні модельного, породженого авторською свідомістю текстового світу з реальною дійсністю, її подіями, ситуаціями, фактами, предметами й особами;

✓ *Антропоцентричність* включає адресатність та адресатність;

✓ *Інтертекстуальність* як наявність у певному тексті слідів інших текстів;

✓ *Модальність* – значення комунікативної мети речення (твердження, питання, спонування), семантики реальності / ірреальності, суб'єктивної оцінки висловлення.

У більшості останніх робіт, присвячених визначенню та вивченню тексту, акцент переноситься з структурних параметрів тексту на його функціональні властивості. Положення про те, що текст є продуктом, результатом мовленнєвої, творчої діяльності людини, спрямованої на комунікацію є базисним. Така постановка питання призводить до вивчення реального тексту в реальній комунікації, тобто структури та функції тексту в динамічному процесі комунікативного акту, елементарного комунікативного ланцюжка "автор – текст – реципієнт", використання комунікантами засобів мови в акті комунікації.

В даній розвідці ми розглядатимемо текст в комунікативно-прагматичній площині, оскільки він виступає складником комунікативного процесу, посередником, засобом, процесом та метою комунікації, орієнтований на характер відношення автора до дійсності та змістового матеріалу тексту.

Думки сучасних лінгвістів збігаються у поглядах на зв'язок мови з процесом комунікативної діяльності людини. Текст розглядається як основна одиниця комунікації, що відповідає принципу системності людського спілкування, що в свою чергу заснований на системності знань людини про світ й осмисленості знань в процесі вербальної комунікації та задовольняє дві необхідні вимоги: містити повноцінну інформацію та бути структурно організованою. З цієї точки зору текст виступає як «певним чином організована сукупність речень з єдиним комунікативним завданням – вираження комунікативної потреби людини» [7, с. 4].

Низка лінгвістів, підкреслюючи комунікативну природу тексту, вважає, що текст – це цілісна комунікативна одиниця, деяка система комунікативних елементів, функціонально (тобто для даної конкретної мети), об'єднаних в єдину замкнену ієрархічну семантико-смыслову структуру загальною концепцією або задумом (комунікативною інтенцією [6, с. 49].

Комунікативний аспект у вивченні тексту передбачає діяльнісний підхід до мови, тому текст при такому підході розглядається не як окремо ізольований твір, а в сукупності з екстралінгвістичними факторами, основним з яких є комунікативна ситуація. Поняття комунікативної ситуації у лінгвістиці виводиться з поняття мовленнєвої ситуації – ситуації, у якій здійснюється мовленнєва взаємодія між комунікантами. Згідно моделі комунікативного акту Р. Якобсона (Якобсон 1975), основними параметрами мовної ситуації є адресант, адресат, контекст, повідомлення, контакт та код але мовленнєва ситуація представлена як:

1) партнери по спілкуванню – адресант (відправник, суб'єкт мовлення) та адресат (отримувач);

2) референтна ситуація, що представляє собою фрагмент об'єктивної дійсності, з якою пов'язаний зміст висловлювання;

3) діяльнісна ситуація, в рамках якої відбувається мовленнєва взаємодія;

4) предметно-ситуативний фон, тобто місце та час спілкування, все те, що відбувається навколо, присутні під час комунікації люди, соціальна, політична та історико-культурна ситуація;

5) канал зв'язку, який може бути акустичним або візуальним, що передбачає наявність або відсутність безпосереднього контакту між комунікантами. При цьому висловлювання детермінується безпосередньо не характеристиками мовної ситуації, а уявленнями про них, які виникають у свідомості адресанта.

З точки зору сучасної лінгвістики, текст завжди співвідноситься з комунікативною ситуацією, в центрі якої знаходяться адресант (суб'єкт мовлення) та адресат (реципієнт мовлення). При цьому виділяються 5 позамовних чинників, що лежать в основі комунікативної ситуації:

1) функціонально-комунікативна сфера, в якій створюється / сприймається текст;

2) індивідуально-соціальні характеристики мовного суб'єкту, що породжує текст: вікова, професійна, соціальна, гендерна і т.д.;

3) характер відносин суб'єкта мовлення до його адресату: невимушений, офіційний, колегіальний та ін.;

4) характер ставлення автора тексту до його теми / змісту: нейтральний, емоційно-оцінний, суб'єктивно-абстрактний, підкреслено об'єктивний, професійно-спеціальний та ін.;

5) взаємодія з мовним кодом: стилістично усвідомлене, навмисно розмовне або метафоричне вживання мови та ін.

Дослідження комунікативності тексту наводить нас на думку, що комунікативність є невід'ємною, системно обумовленою якістю тексту. Оскільки вона є системною якістю, вона відрізняється від інших властивостей тексту своїм інтегральним характером, не має жорсткої та певної матеріалізації в конкретних елементах тексту і присутня у них тільки як загальна ознака системи. Ця якість складає основу здатності тексту служити засобом досягнення мети комунікації [4, с. 17-18].

Отже, ми схилиємось до думки про те, що комунікативний підхід до вивчення тексту є тому важливим напрямком лінгвістичних досліджень, що він дозволяє розкрити природу людського фактору, його структуру та функцію в процесах вербальної комунікації.

Такі трактування тексту характеризують особливості текстової організації, виходячи з функціонально-комунікативної спрямованості його одиниць, і визначають текст як єдність його структурних, семантичних та стилістичних характеристик, значною мірою обумовлених його прагматичною орієнтацією. Такий підхід до тексту допускає введення в дослідну парадигму суб'єктів текстової діяльності, а саме автора та реципієнта. При цьому інтерес мовознавців відразу ж переміщується в площину прагматики. Розглядаючи текст як складну макроструктуру, що володіє змістовною цілісністю та синтактико-смісловою зв'язністю складових її компонентів, дослідники, що працюють в руслі прагматичного спрямування, на перший план висувають саме його комунікативні властивості.

Прагматичний аспект вивчення тексту стосується не тільки синтаксичного та семантичного змісту, а й виражає своє ставлення до висловленого. Під прагматикою розуміють один з планів або аспектів дослідження мови, що виділяє та досліджує одиниці мови в їх відношенні до тієї особи або осіб, які користуються мовою. Прагматика також розуміється як наука, яка вивчає мовні факти у світлі мовленнєвої діяльності, закономірності мовного спілкування, цільове призначення висловлювань, комунікативну інтенцію мовця, функціональні типи мовних актів, відображення в акті мовлення позицій мовців або використання фраз або висловлювань, які викликають у відповідь реакцію. Прагмалінгвістика вивчає ті мовні засоби, ті їх властивості й ті закономірності мови, які використовуються суспільством (і окремими людьми) для впливу на психіку (думки, почуття, волю) і, як наслідок, поведінку його членів. Прагмалінгвістика ставить кінцевою метою виявлення оптимальної системи мовної детермінації як соціального, так і індивідуальної поведінки людей.

Різноманітні напрямки досліджень в рамках лінгвістичної прагматики можуть бути об'єднані такими позиціями:

- 1) поняття діяльності визначається ключовим для опису мовленнєвої комунікації;
- 2) динамічна взаємодія комунікантів здійснюється за допомогою мови;
- 3) ситуативний контекст вживання визначає функціональне використання мови [2, с. 17-18].

Текст найтіснішим чином пов'язаний з мовленнєвою діяльністю людини, точніше, є продуктом цієї діяльності. Комунікативна одиниця – текст – виступає як засіб передачі та отримання інформації, що має на меті не тільки певне оформлення, яке міститься в інформації з боку виробника тексту, адресанта, але й адекватне розуміння відповідного тексту з боку отримувача. Правильність сприйняття тексту забезпечується не лише мовними одиницями та їх поєднаннями, але й необхідним загальним фоном знань, комунікативним фоном.

Від цільової спрямованості тексту і наміру його творця залежить модальність, вибір слів, вживання синонімів та багато іншого. Дослідження тексту не можуть не спиратися на ті чи інші прагматичні аспекти, що сприяють вивченню можливості вербального впливу знаків на людей, вербального управління людською поведінкою, бо «мова не виконувала б свого комунікативного призначення, якби не впливала на аудиторію змінюючи її уявлення про навколишній світ, вона служить засобом передачі повідомлень, та ця передача завжди є

лише засобом досягнення інших цілей, кінцевою метою яких є управління діяльністю співрозмовника.

Таким чином, текст безпосередньо залежить від ситуації, в якій створюється й використовується для здійснення певного завдання: вираження почуттів, ставлення і спонукування реципієнта до певних дій, до певної реакції. Ця загальна мета, на вирішення якої спрямовано висловлювання, називається комунікативною інтенцією. Комунікативна інтенція виступає в якості основного фактору, який створює текст, що визначає «як відбір тієї чи іншої предметної ситуації на роль референта та спосіб її опису, так і характер інформації про відносини між текстом та іншими компонентами комунікативного акту, виступаючи організуючою ланкою в багатоплановій змістовній структурі мовного твору.

Текст може розглядатися в якості соціального об'єкту, що взаємодіє зі своєю аудиторією, тоді аналізуючи його не можна обійтися без урахування взаємних орієнтацій учасників комунікативного процесу та соціального контексту. Текст постає як об'єкт соціального впливу, агент перетворюючих та структурючих соціальних практик, тим самим дозволяючи глибше проникнути в саму природу мови, повніше виявити умови її функціонування та динаміку розвитку, представити в новому світлі онтологічну картину мови як суспільного явища.

Отже, розглянувши текст в комунікативно-прагматичному аспекті, ми приходимо до висновку, що текст – це інтеграція одиниць усіх рівнів мови, сукупність структурних, семантичних та стилістичних характеристик, підпорядкованих прагматичній установці, така логіко-сміслова спрямованість, яка за вибором мовних засобів має своїм змістом установку на конкретні дії або зміну поведінки з боку партнерів по комунікації.

Висновки. Вивчення реального тексту в реальній комунікації дає можливість проаналізувати його структуру та функції в динамічному процесі комунікативного акту. Дослідження тексту в прагматичному плані має показати, в першу чергу, в чітких інтересах, в інтересах якої соціальної групи створюється і використовується той чи інший текст, а також сприяти вивченню можливості вербального впливу знаків на людей, вербального управління людською поведінкою.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Валгина Н.С. Теория текста. Учебное пособие / Н.С. Валгина. – М., 2003. – 118 с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М., 1981. – 138 с.
3. Каменская О.Л. Текст и коммуникация / О.Л. Каменская – М.: Высшая школа, 1990. – 152 с.
4. Матвеева Г.Г. Актуализация прагматического аспекта научного текста / Г.Г. Матвеева. – Ростов: Издательство Ростовского ун-та, 1984. – 75 с.
5. Сидоров Е.В. Коммуникативность текста и средства ее достижения: Дисс.... канд. филол. наук. – М., 1978.-214 с.
6. Слюсарева Н.А., Трошина Н.Н. Введение // Аспекты общей и частной лингвистической теории текста. – М.: Наука, 1982.- С. 3-37.
7. Тураева З.Я. Лингвистика текста (Текст: Структура и семантика) – Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.» / З.Я. Тураева. – М.: Просвещение, 1986. – 127 с.

REFERENCES

1. Valgina, N.S. (2003). [Theory of the text. Studying manual]. Moscow.
2. Galperin, I.P. (1981). [Text as an object of linguistic investigations]. Moscow.
3. Kamenska, O.L. (1998). [Text and communication]. Moscow: Vysshaiia Shkola.
4. Matveeva, G.G. (1998). [Actualisation of the pragmatic aspect of scientific text]. Rostov: Publishing house of the Rostov University.
5. Sidorov, E.V. (1998). [Communicativity of the text and means of its achievement: thesis of philological sciences]. Moscow.
6. Sljusareva, N.A., Troshina, N.N. (1982). [Introduction // Aspects of general and particular linguistic theory of the text]. Moscow: Nauka.
7. Turaeva, S.I.A. (1986). [Linguistics of the text [Text: structure and semantic. Textbook for the pedagogical institutes for speciality "Foreign language"]. Moscow: Prosveshchenie.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ніна Іщенко – доктор філологічних наук, професор кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України імені Ігоря Сікорського, завідувач кафедри.

Наукові інтереси: текстологія, дискурсологія, семантика: лексична, граматична, словотвірна, синтаксична; питання загального мовознавства.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Nina Ishchenko – doctor of philological sciences, professor of the department for theory, practice and translation faculty of linguistic of National technical University of the Ukraine.

Scientific interests: theory of text, discourse, semantic, lexis, grammar, word-formation, syntactic; problem of General linguistics.

УДК 821.161.2 – 32.09

І. НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ І МОДЕРНІЗМ

Юрій МАРІНЕНКО (Київ, Україна)

e-mail: marynenko61@gmail.com

МАРИНЕНКО Юрій. І. НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ І МОДЕРНІЗМ

У статті проаналізовано твори українського письменника-реаліста періоду модернізму. Доведено, що відчуття в його текстах морально-етична домінація стала каменем спотикання у стосунках прозаїка з модерністами. Іманентний модернізмові естетизм найчастіше ставав об'єктом іронії. У його орієнтації на здобутки світової літератури І. Нечуй-Левицький убачав загрозу національної ідентичності, самобутності української літератури.

Ключові слова: проза, письменник, реалізм, модернізм, етика, естетика, оповідання, персонаж.

MARYNENKO Yuriy. I. NECHUY-LEVITSKYI AND MODERNISM

The article is devoted to studying the literary output of the realist writer I. Nechui-Levytskyi during the period of modernism. It is known about contradictive views of the writer on a new style in literature. On the one hand he supported the idea of modernists to extend problematic and thematic horizons of Ukrainian literature. He provided his texts to their collection. On the other hand he was concerned by their orientation to West Ukrainian art. For example, in the article "Ukrainian decadence" (1911) he expressed caution concerning such cultivated by modernism literature features as "erotism, symbolism, erotomania, shamefulness, and pornography", persuading that real art should be created on the base of "realism, folkness, and nationality". On the base of materials from the novel "On the Tour of Mykytany" (1903), short stories "Tour" (1903), "Bizarre Funeral" (1906), "Free love" (1909) we illustrated I. Nechui-Levytskyi's polemics with the supporters of modernism literature. In the centre of attention in studied texts there is destructive influence of "other literatures" that was dangerous, on the author's opinion, to the traditional cultural wealth of the Ukrainians. Excessive admiration by new modern ideas of heavenly love often brings the characters to practically losing common sense. Usually such characters only waste their time: relaxing, eating, drinking, playing cards, singing, flirting. This worries the author who was brought on the base of classical understanding of the notions of "goodness" and "evil". He is concerned by their absolute indifference to social life and by their lost of national identity. Thus, it is proved in the article that in the 20th century during the modernism period I. Nechui-Levytskyi thought with stereotypes of the realism. Extending formal thematic horizons of Ukrainian writers was positively accepted by the novelist only in recommendations to depict the urban life. At the same time moral ethic dominant is felt in his texts. This became a stumbling block in relationships of the elderly whiter with modernism. Aestheticism immanent to modernism most often became the object of irony. In their orientation to the achievements of world literature I. Nechui-Levytskyi saw the threat to national identity, originality of Ukrainian literature. And in release from moral dogmas he saw the threat of demoralization of the Ukrainians.

Keywords: prose, writer, realism, modernism, ethics, aesthetics, story, character.

Традиційно творча спадщина І. Нечуя-Левицького вітчизняним літературознавством потрактована в контексті української літератури доби реалізму, що припадає на другу половину XIX століття. Це справедливо, адже найвизначніші здобутки письменника (програмові вже багато десятиліть «Микола Джеря», «Кайдашева сім'я», «Хмари» тощо) з'явилися саме в той час. І, як свідчить ознайомлення з науковими публікаціями останніх років (наприклад, працями А. Амбіцької [1], Одолгушевої [3] та ін.), такі тексти донині перебувають у центрі уваги дослідників. А тимчасом, уважний погляд на хронологію життя й творчості видатного прозаїка показує, що він був активним автором майже до кінця свого життя (помер, нагадаємо, навесні 1918 року). Тобто – немало творів написав уже в XX столітті, в період модернізму, був сучасником М. Коцюбинського, Лесі Українки, В. Винниченка, П.Тичини... Не заперечуючи факту, що ці твори вже не мали того резонансу, як, наприклад, у 1870-1880-х роках «Кайдашева сім'я», в нових обставинах опинилися в тіні вочевидь яскравіших здобутків, проте вони становлять той маргінальний фрагмент українського літературного процесу, без якого ми не можемо досягти повноти розуміння формування українського модернізму.

Метою запропонованої статті є спроба схарактеризувати прозовий доробок І. Нечуя-Левицького початку XX століття. Матеріалом для дослідження обираємо повість «На гастролях в Микитянах», оповідання «Гастролі», «Дивовижний похорон», «Вольне кохання».

В останні десятиліття XIX століття, раніше в західноєвропейських, а згодом і в українській літературі поступово втрачав позиції реалізм – напрям, у руслі якого розквітнув талант І. Нечуя-Левицького. Тут бачимо, як влучно висловився Д.Чижевський, «вмирання «стариків» і появу нового «покоління скептиків-нігілістів», які вже не бажали керуватися ідеалами своїх «батьків». Замість мобілізації народу на боротьбу за краще життя наступала вимушена втіха «сірим повсякденням», а в плані суто мистецьких чинників – «спраглість за красою (яка в реалізмі серед інших естетичних вартостей аж ніяк не посідала центральне